

ТИЩЕНКО Олена – старший викладач кафедри навігації і управління судном, Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», вул. Чорноморська, 19, м. Маріуполь, 87517, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1716-332X>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.31>

Бібліографічний опис статті: Тищенко, О. (2021) Специфіка викладання англійської мови (за професійним спрямуванням) у морських закладах вищої освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 12 (44), 202–206, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.31>

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) У МОРСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Сучасні тенденції розвитку України, її прагнення до інтеграції у світовий освітній та інформаційний простір, стрімке зростання міжнародних контактів зумовлюють підготовку висококваліфікованих спеціалістів, які б були не лише професіоналами своєї справи, але також володіли б іншомовною комунікативною компетентністю. Тому, безперечно, англійська мова (за професійним спрямуванням) має значний вплив на формування сучасного фахівця морського транспорту. Сьогодні вона являє собою один із найважливіших засобів професійного спілкування фахівців морської галузі, оскільки переважна більшість морських суден мають багатомовні інтернаціональні екіпажі. У статті розкривається мета робочої програми та специфіка викладання освітньої компоненти «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у морських закладах вищої освіти України, зокрема в Азовському морському інституті Національного університету «Одеська морська академія». Авторка виокремлює особливе значення Модельного курсу 3.17 «Морська англійська мова» (*Model Course 3.17 Maritime English*), який був розроблений фахівцями Міжнародної морської організації. Розкривається його вплив на викладання морської англійської мови у вітчизняних закладах вищої освіти. Наводяться приклади інноваційних (диспути, дискусії, проекти, презентації, дебати, відеолекції) та інтерактивних методів навчання (рольові ігри, ділові ігри, інтерактивні ігри, симуляція, робота в групах), які використовуються під час проведення практичних занять з англійської мови за професійним спрямуванням. При цьому у центрі навчального процесу знаходиться здобувач вищої освіти, а викладач є ініціатором та координатором цього процесу. У статті авторка особливо відзначає роль інтернету як освітнього середовища під час викладання англійської мови (за професійним спрямуванням). У дослідженні висвітлено роль міжнародної комунікації, яка має важливе значення для безпечного та ефективного функціонування морського транспорту.

Ключові слова: англійська мова за професійним спрямуванням, морський заклад вищої освіти, судноводіння, Модельний курс, міжнародна комунікація, здобувач освіти, практичні заняття, активне навчання.

TISHCHENKO Olena – Senior Lecturer at the Navigation and Ship Handling Department, Azov Maritime Institute of National University “Odessa Maritime Academy”, 19, Chornomorska str., Mariupol, 87517, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1716-332X>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.31>

To cite this article: Tishchenko, O. (2021) Spetsyfika vykladannia anhliiskoi movy (za profesiinym spryamuvanniam) u morskykh zakladakh vyshchoi osvity [Specifics of teaching professional English in maritime institutions of higher education]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 12 (44), 202–206, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.31>

SPECIFICS OF TEACHING PROFESSIONAL ENGLISH IN MARITIME INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Summary. Current trends in Ukraine’s development, its desire to integrate into the world educational and information space, the rapid growth of the international contacts determine the training of highly

qualified specialists who would be not only the professionals in their field, but also have foreign language communication skills. Therefore, Professional English (Maritime English) has a significant impact on the formation of a modern maritime transport specialist. Today, it is one of the most important means of the professional communication for seafarers, as the vast majority of ships have multilingual international crews. The article reveals the purpose of the work program and the specifics of teaching the educational component Professional English in maritime institutions of higher education in Ukraine, in particular at the Azov Maritime Institute of the National University "Odessa Maritime Academy". The author emphasizes the special significance of Model Course 3.17. Maritime English which was developed by the experts from the International Maritime Organization. Its influence on the teaching of maritime English in domestic higher education institutions is revealed. Examples of the innovative (debates, discussions, projects, presentations, debates, video lectures) and interactive teaching methods (role-playing games, business games, interactive games, simulation, group work), which are used during Professional English practical classes are given. At the same time, the applicant of higher education is at the centre of the educational process, and the teacher is the initiator and coordinator of this process. In the article, the author emphasizes the role of the Internet as an educational environment in teaching Professional English. The study highlights the role of the international communication, which is important for the safe and efficient operation of the maritime transport.

Key words: *professional English, maritime institution of higher education, navigation, Model course, international communication, applicant, practical classes, active learning.*

Вступ. У сучасних умовах перед морськими закладами вищої освіти стоїть питання підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців морської галузі, які здатні до ефективного вирішення проблем під час міжнародної комунікації. У наших реаліях саме англійська мова стає основним засобом такого міжкультурного спілкування. Сама по собі комунікація – це складний процес, який складається з певних дій. У процесі комунікації відбувається взаємний вплив людей один на одного; обмін інтересами, почуттями і т. ін. Що стосується міжнародної комунікації – це навіть більш складний процес, тому що вона являє собою спілкування між представниками різних народів та культур. Сьогодні актуальність міжнародної комунікації зростає у зв'язку з тим, що в багатьох міжнародних компаніях, командах, екіпажах працюють представники різних культур, релігій, світоглядів. Саме міжнародна комунікація відіграє важливу роль у створенні багатополярного світу, що є основою культурної інтеграції. Не можна переоцінити значення англійської мови для майбутніх фахівців морської галузі. Вона є основним засобом спілкування учасників мовленнєвого процесу, які представляють мультинаціональну багатомовну аудиторію, що складається з представників різних культур як на судні, так і на березі. Можна стверджувати, що спілкування в портах, доках, на фарватерах, в протоках і міжнародних морських шляхах між учасниками комунікації, які не є носіями мови, здійснюється виключно англійською мовою. Таким чином, морська англійська мова – це «лінгвафранка» морського співтовариства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування компетентності міжнародної комунікації та викладання іноземних мов за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти різного профілю привертають усе більшу увагу вітчизняних педагогів науковців та практиків. Механізми реалізації оновлених підходів до розвитку соціально-комунікативної компетентності досліджували Г. Баранова, С. Барсук, Г. Барташова, К. Галацин, Н. Герасименко, О. Хоменко, А. Цина та ін. Методологію розвитку морської освіти в Україні обґрунтували М. Бабишина, Ю. Петровська, О. Фролова та ін. Водночас бракує досліджень, зорієнтованих на аналіз сучасних підходів до вивчення іноземної мови курсантами (студентами) морських закладів вищої освіти, що мають свою специфіку. Отже, це питання актуальне та потребує додаткової уваги.

Метою дослідження є розкрити специфіку викладання освітньої компоненти «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у морських закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. На відміну від інших спеціальностей, морська освіта України має бути інтегрована у міжнародний освітній простір. Така інтеграція до світового освітнього простору, а також переорієнтація вітчизняної системи підготовки й дипломування моряків за стандартами та вимогами міжнародної морської галузі регламентовані в постановках Кабінету міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 «Про затвердження Морської доктрини України

на період до 2035 року» (*Постанова КМУ від 7 жовтня 2009 р. № 1307*), від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (*Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341*). Важливим кроком до розвитку морської освіти для України стало підписання у 2012 році «Манільських поправок до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДМНВ)» 1978 року та «Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти» від 25 липня 2010 р. (*Манільські поправки до ПДМНВ 1978 р.*). З огляду на це перед закладами морської освіти постала необхідність модернізації всіх компонентів підготовки майбутніх моряків.

Згідно із цими стандартами були розроблені освітньо-професійні програми морських закладів вищої освіти України, зокрема Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія». З теоретичної підготовки акцент було зміщено більш на практичну підготовку, запроваджено компетентнісний підхід. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, зокрема судноводіїв, змінюється взаємодія між викладачем і курсантом (студентом), підвищується значення англійської мови за професійним спрямуванням, активно впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології під час проведення контролю знань здобувачів вищої освіти.

З огляду на міжнародний характер професії моряка, формування англійської професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі регламентоване «Типовим модельним курсом з англійської мови для моряків 3.17» («Model Course 3.17 Maritime English»). Цей курс був розроблений фахівцями Міжнародної морської організації (ІМО) та рекомендований як організаційна та методична підтримка національних навчальних курсів (*Maritime English Model Course 3.17., 2000*). Варто відзначити, що опис дисципліни побудовано за лінійним принципом. Тематичний матеріал розгортається поступово та засвоюється послідовно, без повернення до вже вивчених розділів. Спочатку наводиться навчально-методична картка дисципліни для кожного з етапів навчання з чітко окресленою тематикою, означеними в загальному вигляді питаннями з аспектів мовної та мовленнєвої компетентностей, приблизним погодинним плануванням аудиторної та самостійної роботи. Тематичний план детально вказує також за рахунок яких навичок і вмінь має бути досягнена та чи інша компетентність. Жоден з аспектів мови (фонетика, лексика, граматики), а також видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) не залишено поза увагою. До того ж вказівки є настільки докладними, що охоплюють цілий комплекс формованих умінь за засвоєним тематичним матеріалом. Так само ретельно сформульовано завдання щодо формування комунікативної компетентності за виучуваною темою в її розкладанні на види мовленнєвої діяльності. Цінною складовою частиною Модельного курсу 3.17 є методичний посібник для викладача, головне призначення якого полягає у максимальному сприянні реалізації комунікативного підходу як ключового фактору успішності формування англійської комунікативної професійно орієнтованої компетентності майбутніх моряків. Об'ємний за змістом посібник являє собою збірку корисних порад і рекомендацій щодо способів та прийомів формування всіх складових мовних і мовленнєвих компетентностей на основі інтеграції з предметно-професійною підготовкою майбутніх фахівців морського флоту.

Програма освітньої компоненти «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» Азовського морського інституту НУ «ОМА» розроблена у відповідності до Модельного курсу 3.17 Міжнародної морської організації (ІМО Model Course 3.17). Її мета – формування компетентності курсантів (студентів) до майбутнього професійного англійського спілкування; вироблення вимовно-інтонаційних навичок усного професійного англійського мовлення; формування граматичних та лексичних навичок мовлення у межах сфер і ситуацій, типових для майбутньої спеціальності судноводія; формування навичок розпізнавання, розуміння та відтворення професійно-орієнтованих англійських текстів; формування навичок читання та письма у межах змісту дисципліни; розширення словникового запасу курсантів (студентів) за рахунок загально-професійної та спеціальної лексики, що супроводжується формуванням умінь ефективного й адекватного оперування загальнолексичними і термінологічними мінімумами; формування навичок читання навігаційних карт, коносаментів, карго-планів, сертифікатів, різних інструкцій, розпоряджень та іншої судової документації; практичне використання під час навчальної плавання практики зазначених умінь під керівництвом досвідченого спеціаліста; формування у курсанта (студента) вміння самостійно працювати над підвищенням рівня мовленнєвих компетенцій.

На кафедрі «Навігації і управління судном» Азовського морського інституту НУ «ОМА» викладачами застосовуються інноваційні методи викладання, що спрямовані на розвиток навичок володіння мовою, а також новітні матеріали для навчання ефективного спілкування з носіями інших культур. Наведемо приклади таких методів: диспути та дискусії, проекти та презентації, дебати, відеолекції. Також нами проводиться велика та різноманітна позааудиторна діяльність (олімпіади, конференції, розмовні клуби, тощо).

Слід особливо відзначити роль інтернету як освітнього середовища під час викладання англійської мови (за професійним спрямуванням). Сучасний викладач англійської мови не може не впроваджувати в освітній процес новітні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій, таких як електронна пошта, скайп, блоги, соціальні мережі та ін. Спілкування з судноводіями з інших країн сприяє розширенню кругозору та формуванню міжкультурної комунікативної компетентності поряд із професійною. При цьому дуже важливо звертати увагу не тільки на обмін простою інформацією, а й на адекватне обговорення, аналіз і рефлексію щодо різноманітних проблем сучасності (культурних та професійних) англійською мовою.

У процесі роботи за допомогою інтернету викладачі навчають майбутніх судноводіїв відповідати на інформацію та повідомлення в письмовій та усній формах, висловлюючи свої думки правильно та грамотно; критично й з повагою оцінювати матеріал, відстоювати свою точку зору; займатися самоосвітою та працювати самостійно. Кінцевою метою викладання англійської мови за професійним спрямуванням є вільне орієнтування майбутнього судноводія в іншомовному середовищі.

Одним із сучасних методів формування міжкультурної компетентності майбутніх судноводіїв з метою формування у них готовності до міжнародної комунікації є методи активного залучення в ситуації міжкультурного спілкування. Інтерактивне навчання засноване на рефлексивній взаємодії суб'єкта з освітнім середовищем навчання (Bychkova N., 2017). Прикладом завдань на початковому етапі викладання можуть бути такі: *Work with a study partner. Ask questions and complete the form. Introduce your partner. A new ordinary seaman arrives on your vessel, imagine you are talking to him. Complete the dialogue.*

Часто на практичних заняттях ми просимо більш підготовлених курсантів (студентів) пояснити певний матеріал іншим курсантам (студентам) або виступити в ролі викладача та провести фрагмент заняття. Наприклад, під час вивчення теми «*Cargo Transportation in Containers*» курсанти (студенти), які перебували на практиці на контейнеровозах, можуть пояснити специфіку завантаження/розвантаження, укладання та перевезення вантажу в контейнерах. Іншим прикладом виступу курсанта (студента) в ролі того, хто навчає, може бути робота у фронтальному режимі з групою, де він просить перекласти лексичні одиниці, вживання яких активізується на занятті.

Як ми зазначали раніше, сучасне викладання англійської мови за професійним спрямуванням більш зорієнтоване на практичну підготовку, що потребує використання інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи поділяються на рольові ігри, ділові ігри, інтерактивні ігри, симуляцію, роботу у групах (Kyryliuk L., 2005). Ці методи мають багато спільного, але є між ними і суттєва різниця.

Рольова гра більш нагадує театр. На практичних заняттях з англійської мови в АМІ НУ «ОМА» – це читання або відтворення діалогів між членами екіпажу. Рішення проблеми при цьому не є основним завданням.

Ділова гра формує професійні навички на основі досвіду та особистісних якостей. Так, судноводієві пропонується підготувати план порятунку людини за бортом (*Man Overboard*).

Групова робота дозволяє вирішити проблему групою, скласти план дій, розподілити ланки роботи та відповідальність. Задається ситуація та ставиться певна ціль, набирається певна кількість балів. Наприклад: *Your ship radar has become inoperative. The visibility is poor. When approaching the fairway, you contact the Orla Canal Control Radio Station.* Зауважимо, що за відсутності цілі гра буди сприйматися як штучна, що може знизити її ефективність.

Симуляція націлена на вирішення проблем, розв'язання яких залежить від поведінки учасників процесу взаємодії. Це може бути як реальна ситуація, так і вигадана, вірогідність якої у повсякденному житті велика. Симуляція схожа на рольову гру, але в ній немає чітких ролей, а є початкові умови, які дозволяють учасникам будувати свій хід гри. Ціль симуляції – передача інформації, тренування навичок та вмінь учасників, нове бачення проблеми, виявлення недоліків у знаннях. Цей метод навчання ми використовуємо під час VHF-Communication.

Інтерактивна гра – це аналіз, активізація особистісних здібностей, навчання на власному досвіді, де знання здобуваються не з зовнішніх джерел, а через досвід людини. В інтерактивній грі немає розділення на ролі. Важлива умова – участь кожного у грі. Це можуть бути вікторини, кросворди тощо. Ми широко використовуємо пошук слова з тексту за його дефініцією або вибір правильного варіанту перекладу того, що побачив чи почув.

До розробки завдань ми також залучаємо курсантів, що стимулює творчий підхід до навчання та дозволяє підтримувати інтерес.

Висновки. Інтегруючись до єдиного освітнього простору, українські морські заклади вищої освіти орієнтуються у своєму розвитку на якісно новий рівень – взаємодію та співпрацю із закладами, установами, організаціями й фондами інших країн світу. Зважаючи на значущість підготовки майбутніх фахівців морської галузі, зокрема судноводіїв, відповідно до міжнародних стандартів, що мають бути конкурентоспроможними, здатними до продуктивної роботи в умовах сучасного ринку праці, система вищої освіти України зазнає змістових змін. З огляду на особливості професійної діяльності моряків, які одними з перших увійшли до світового ринку праці, морські заклади вищої освіти мають своєчасно реагувати на вимоги сучасності. Важливою умовою якісної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, здатних до продуктивної роботи в екіпажах із міжнародним складом, є готовність до професійної комунікації англійською мовою, що офіційно визнана робочою мовою на морських судах.

Перспективами нашого подальшого дослідження є розробити й експериментально перевірити ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бычкова, Н.В. Использование интерактивного обучения студентов в вузе в контексте компетентностного подхода. *Преподаватель XXI век*. 2017. № 3. С. 78–84.
2. Кирилюк Л.Г. Активное обучение: инструментарий и методы. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 12. С. 30
3. Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 року та Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_052 (дата звернення: 15.04.2021).
4. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова КМУ від 7 жовтня 2009 р. № 1307. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF> (дата звернення: 15.04.2021).
5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 15.04.2021).
6. Maritime English Model Course 3.17. London : International Maritime Organization, 2000. URL : <http://www.marifuture.org/IMONewModelCourseMaritimeEnglish.pdf> (дата звернення: 16.04.2021).

REFERENCES

1. Bychkova, N.V. (2017). Ispolzovanie interaktivnogo obucheniya studentov v vuze v kontekste kompetentnostnogo podkhoda [Using interactive teaching of students at a university in the context of a competence-based approach]. *Prepodavatel XXI vek*, 3, 78–84.
2. Kirilyuk L.G. (2005). Aktivnoe obuchenie: instrumentariy i metody [Active Learning: Tools and Techniques]. *Praktychna psykholohiia ta sotsyalna robota*, 12, 30.
3. Manilski popravky do dodatka do Mizhnarodnoi konventsii pro pidhotovku i dyplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty (PDNV) 1978 roku ta Kodeksu z pidhotovky i dyplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty (PDNV) [The Manila amendments to the STCW Convention and Code, 1978] URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_052 (Last accessed 15.04.2021).
4. Pro zatverdzhennia Morskoi doktryny Ukrainy na period do 2035 roku : Postanova KМУ vid 7 zhovtnia 2009 r. № 1307. [On approval of the Maritime Doctrine of Ukraine for the period up to 2035: Resolution of the Cabinet of Ministers 1307, October 7, 2009.] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF> (Last accessed 15.04.2021).
5. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1341. [On approval of the National Qualifications Framework: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 1341 November 23, 2011] URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (Last accessed 15.04.2021).
6. Maritime English Model Course 3.17. London: International Maritime Organization, 2000. URL: <http://www.marifuture.org/IMONewModelCourseMaritimeEnglish.pdf> (Last accessed 16.04.2021).